

OOSTVLAAMSCHE ZANTENMEDEDELINGEN VAN DE BOND DER OOSTVLAAMSE
FOLKLORISTEN

Maatschappij zonder winstbejag

Secretariaat van de Bond :
L. VERLODT, Zalmstraat, 69, Gent.Alle stortingen te doen op postrekening :
969.46, Bond Oostvl. Folkloristen,
Gent.

Redactie van Oostvl. Zanten :

F. VAN ES,
Désiré De Wolfstr., 3, Aalst.

J. VERMEULEN & J. BOES.

WATERGEESTEN.**HUN OORSPRONG EN VERWANTSCHAP.**

Op het platteland, en dit vooral in de nabijheid van poelen, waterlopen en moerasgrond, is het, ook in ónze tijd, nog gebruikelijk dat de ouders hun toevlucht nemen tot angstwekkende voorspellingen, ten einde te beletten dat hun kinderen het water zouden naderen, waarin zij zouden kunnen terecht komen en verdrinken.

Niet zelden neemt men met dergelijke doeleinden zijn toevlucht tot de fantastische wezens, die eertijds verondersteld waren rivieren, moerassen, beken en bronnen te bewonen. En de nadruk mag wel gelegd worden op het psychologisch merkwaardig feit, dat de ouders, op het ogenblik dat zij hun kinderen zulks vertellen, niet altijd het besef hebben dat zij, om bestwil, een leugen vertellen. Zonder er daarom werkelijk geloof aan te hechten, is in de ouders nog een bezinsel van de vroegere overtuiging blijven hangen, dat het gevaar, door het water vertegenwoordigd, aan de nefaste activiteit van sommige wezens dient toegeschreven.

Deze ingebeelde wezens hebben in het geestesleven van onze voorouders een voorname rol gespeeld.

Uit oude getuigenissen is gebleken, dat de watergeesten vóór de kerstening van onze gewesten zelfs tot de voornaamste lagere mythologische wezens gerekend werden en als dusdanig in het volksleven een niet geringe plaats bekleedden, die o.m. door rituele handelingen en offeranden tot uiting kwam.

Uit vergelijkende studiën is bovendien gebleken, dat de watergeesten — die tot vóór een halve eeuw bij ons in de minder ontwikkelde bevolkingslagen nog tot de werkelijk bestaande wezens werden gerekend — een gezamenlijke Indo-Europese oorsprong hebben. Zij mogen dus door de folkloristen niet als alleenstaande figuren behandeld worden; maar moeten het in blok.

Zij horen thuis in één grote familie, zijn als het ware zusters en broeders uit het land der verbeelding, en vertonen als dusdanig een onbetwistbaar verwantschap, die niet alleen door een analyse van hun karakter, maar ook door een nadere beschouwing van de sagen, waarin zij een rol spelen, dadelijk te voorschijn treedt.

Zo heeft Mw. A. M. Lamend in een vergelijkende schets⁽¹⁾ de bloedverwantschap kunnen aantonen tussen twee « vedetten », die nochtans in twee welbepaalde, afzonderlijke gewesten bekend zijn : **Kludde** en **Roeschaard**. De eerste speelde zijn perten hoofdzakelijk in Brabant, Antwerpen en Limburg, de tweede teisterde het Kustland. Zodanig, dat wij mogen beweren dat de bewoners van de ene streek over het waterspook van de andere streek destijds zeer waarschijnlijk nooit hoorden spreken.

Nochtans kwam Mw. Lamend tot de vaststelling, dat niet alleen de karaktertrekken van Kludde en Roeschaard, maar zelfs de hun toegedichte « oorsprongsagen » talrijke gemeenschappelijke elementen vertonen.

Het onderwerp is interessant genoeg, om dit probleem thans verder uit te diepen.

Hoe is de mening bij het volk ontstaan, dat zich in het water dergelijke wezens ophielden?

Reeds Leopold von Ranke (1795-1886) gaf hiervoor een psychologisch-verantwoorde verklaring⁽²⁾ : In het geruis van de beek, die over de rotsblokken snelt, of van de vloed, op wiens bodem ronde kiezelsteentjes rollen, hoort het geoeffende oor van de eenzame luisteraar een zachte, geheimzinnige muziek. Wie is het, die daar in het water zingt? En... wie doodt de mensen, die in het water vallen? Wie trekt hen zo onweerstaanbaar naar de diepte?

Dergelijke vragen voerden tot het antwoord, dat in het water iemand leeft. Stromen en beken, de kleinste bronnen en vlietjes, de grootste meren en zeeën, alle herbergden watermannen en watervrouwen, nikkers en nixen, die op de bodem, onzichtbaar voor onze ogen, hun prachtige woning betrokken.

(1) — A. M. Lamend : « Kludde en Roeschaard », in « Oostvlaamsche Zanten », Nr. 3, Mei-Juni 1950, blz. 61-66.

(2) — Ranke, aangehaald door Dr Richard Beitzl : « Deutsche Volkskunde », Berlijn, 1933, blz. 445-446.

Spoedig trachtte men zich die wezens voor te stellen...

De meest vóór de hand liggende vorm was een mensengestalte. De fantasie trad in werking. En men zei, dat alleen de natte, nooit drogende zoon van hun gewaad de herkomst van deze « watermensen » kon verraden. De verbeelding stond echter niet stil en vanzelfsprekend zagen de mensen de watergeest weldra ook in de gedaante van een dier : vis, schildpad, vogel. Te midden van bedrieglijke nevelslierten ook wel in de gedaante van een paard, een stier, ofwel een hond.

Over de vrouwelijke watergeesten vertelde men, onder invloed van eeuwenoude verhalen, door zeelieden verdicht, dat ze een lichaam hadden als een mens, tot aan de navel, en voor de rest een geschubde vissenstaart. Daarom doken ze alleen met het bovenlijf uit het water op. De oorsprong van het meerminprobleem wijkt echter van dit van de inlandse watergeesten af — behalve wat het kernprincipe betreft — en verdient derhalve een afzonderlijke behandeling.

Geleidelijk trad men in bijzonderheden over het verschijningsbeeld van de nikkers en de nixen : groene tanden, groen gewaad, schelpengordel, zwemvliezen tussen handen en tenen, uitpuilende ogen. Deze elementen werden door de volksverbeelding ontleend aan de planten- en dierenwereld van het water, net zoals de gele grasbundels, die door de storm van de zeebodem worden losgemaakt en op de golven dobberen, om dan weer te verdwijnen, door de zeelui beschouwd werden als het lange, gele haar van een zeejuffer, die in de golven speelde en af en toe lokkend wenkte.

De nikkers hadden min of meer een menselijk uitzicht, maar werden getypeerd door een buitengewoon groot hoofd en een groene huid. Ze droegen een pad onder de tong en voerden in het water een tamelijk geordende huishouding.

Soms verscheen de nikker als een kleine, vriendelijke knaap, in groen of rood gewaad, met helle, fonkelende ogen en lange, groene haren. Een andermaal had hij het uitzicht van een volwassen man, met een oud, gerimpeld gelaat.

Sommige nixen hielden zich op in de bronnen. Zij droogden hun was op het weiland, nabij die bronnen. We hebben ons bij lezing van sagen, die over hun wasserij handelden, dikwijls afgevraagd waarom dit eigenlijk gebeurde, want als hun wasgoed droog was, namen ze alles weer samen... verdwenen er mee in het water! Is dit element van sommige sagen toe te schrijven aan de soms onlogische gedachtengang van het volk, of heeft het een diepere betekenis? Dit is niet onmogelijk, want vermits de nixen, in tegenstelling tot de mensen, in het water konden leven en ademen,

was het ook niet uitgesloten dat het water op hun wasgoed een andere invloed uitoefende, dan het bij de mensen het geval was.

De post-primitieve mentaliteit van de geestelijk-ontwakende mens werd aldus gekenmerkt door een personificatie van natuurkrachten. Al hetgeen de mens in de natuur verbaasde, werd aan de inwerking van goden en geesten toegeschreven. Alles was bezielde, geanimeerd. En niet het minst het geheimzinnige water, dat zo nuttig, maar tevens zo verderfelijk kon zijn.

Dit dualisme van het water werd aldus eveneens op zijn vermeende bewoners toegepast en wellicht moeten wij hier de tegenspraak zoeken, waarvan het karakter of de aard van de watergeesten bij vergelijkende sagenstudie blijkt geeft, door een verregaande wispelturigheid van hun handelingen, tot uiting komende in gedragsparadoxen tegenover de mensen.

EEN BEKNOPTE INVENTARIS.

In het feit, dat men in onze gewesten eertijds de spoken naar de zee of naar een moeras verbande (in Belgisch Limburg naar de weiers of poelen), menen sommigen een bewijs te vinden, dat de « spoken » oorspronkelijk watergeesten zijn, en dat de watergeesten aanleiding hebben gegeven tot het ontstaan van spookachtige wezens te land.

Wij betwijfelen deze hypothese, vermits het animisme — dat aan de basis lag van het geloof aan watergeesten — niet beperkt bleef tot het water, maar terzelfdertijd gehecht was aan elke verschijningsvorm in de natuur: te land, te water en in de lucht.

Toch blijkt uit een beknopte inventaris van de tot in de 20e eeuw bekend gebleven watergeesten, dat zij in het grote geestenheir een zeer voorname plaats bekleden. Wij verwijzen o.m. naar een bijdrage van Dr Bakker, over de watergeesten in het Noord-Nederlandse Waterland⁽³⁾, waarin hij opsomt: kollen, die over het water roeien (doch die, o.i., in een andere classificatiegroep thuishoren); geesten, die slachtoffers eisen; meerminnen; de **Krolleman** of **Okkerman**. Franquinet⁽⁴⁾ noemt als watergeesten voor Nederlands Limburg: de visser van Halen bij Roermond, die ging vissen op een Zondag (hoort, o.i., evenmin in de groep « zuivere » watergeesten thuis); de beide zondagvissers van Maastricht, die plotseling een « derde man » in het bootje zagen opduiken; de weerwolf van de Geul (een nog ergere contaminatie van de groep « echte » watergeesten); de « vuurwagen » van Stein (denkelijk in verband te

(3) — Verschenen in « *Eigen Volk* », I, 1929, Blz. 3 en 79.

(4) — Zie « *Eigen Volk* », I, 1929, 105.

brengen met een der vormen van de « Wilde Jacht » en het « Maas-spook van Kessel ».

Beide voorgaande citaten tonen reeds duidelijk aan welk een verwarring op dit gebied heerst, en bewijzen de noodzakelijkheid van een zorgvuldige, schiftende studie, die tot hertoe in de Nederlanden ontbreekt.

Korn. ter Laan heeft voor Noord-Nederland talrijke watergeesten vermeld⁽⁵⁾. Over de watergeest in de Dollard zegt hij, dat deze volgens het volksgeloof de kindertjes brengt, in tegenstelling tot de « watersnaak » of « waterwolf », die de kinderen grijpt, welke te dicht bij het water spelen. Dezelfde boze praktijken worden toegeschreven aan hogervernoemde **Krolleman** of **Okkerman** (Waterland), die in de Beemster **Krolleboes** wordt geheten.

Het « Ronde Putje » bij Oost-Soeburg (Ndl.) is eveneens de woonplaats van een watergeest. Hij deed eens het gouden hoofdsieraad van een meisje, dat water bij de melk had gevoegd, in de put verdwijnen en hij sprak daarbij de vermanende woorden :

« Wat van mij kwam keert tot mij weer,
Nooit dijt gestolen goed. »

In latere tijden veranderen de watergeesten, onder invloed van het Christendom, in duivels. Aldus het « Varken met één oog », vorm waarin de duivel voorkwam in het voormalige Lijskemer ten Zuiden van Nieuwe-Schans⁽⁶⁾. K. ter Laan⁽⁷⁾ vertelt, dat bij Parchim in Mecklenburg-Strelitz — waar de stad Ninove verzonken is — in het meer eens een reuzensnoek werd gevangen. Opeens hoorde de visser in het water een mannenstem vragen : « Heb je ze allemaal bijeen ? », en een meisjesstem antwoordde : « De beer met één oog ontbreekt nog ». Toen sprong de snoek weer in het water en riep : « Hier ben ik ! ».

In diezelfde buurt is het ook eens gebeurd, dat een man een groote baars ving. Hij hoorde roepen : « Waar is mijn éénogige beer ? ». Toen zag hij, dat de vis maar één oog had, wierp de baars gauw in het water en maakte dat hij wegkwam⁽⁸⁾.

In Groningen, achter de Hoornse Dijk bij Haren, zwerft de **Drommedaris**, een watergeest die 's avonds op de rug van de late reiziger springt en zijn « slurf » (?) over diens schouder legt. Trekt men hier een vergelijking met de « dromedaris » der woestijn?

(5) — Korneel ter Laan : « *Folkloristisch Woordenboek voor Nederland en Vlaams-België* », 's Gravenhage, 1949, passim.

(6) — Cf. Dr. N. Westendorp in « *Antiquiteiten* », oudheidk. ts., I, 1820, 403.

(7) — K. ter Laan : op. cit., 23.

(8) — L. A. J. W. Baron Sloet : « *De Dieren in het Germaansche Volksgeloof* », 1887, blz. 372 en 374.

Wij geloven het niet, en menen de etymologie van deze watergeest bij het woord « drommel » te mogen zoeken, in de betekenis van droes, duivel.

Elders vinden wij de **Boezeman**, in Twente de **Bozenkerel**, ook **Boezehappert**. Volgens K. ter Laan komt het woord **boesman** of **boezeman** in Groningen zelfs als familienaam voor. De watergeest zelf kent men er thans echter niet meer, evenmin als de naam **Boesmansvorken**.

In zijn « Essays » drukte Prof. Schrijnen de mening uit, dat de **Boezeman** oorspronkelijk de huisgeest, de kabouterman is geweest. Wij twijfelen er echter aan, dat de waarschijnlijke etymologie van dit woord (nl. boze man) toelaat, deze mening staande te houden.

Het ligt voor de hand, dat vooral onstuimige kolken als woonplaats voor watergeesten werden aangeduid. Het is niet zonder reden, dat kolken in de sagen zo dikwijls een mensenoffer eisen. Veelal loopt het verhaal over een ruiter. Er wordt dan een stem gehoord : « De tijd is er wel, maar de man is er niet ! » En opeens komt de man aangedraafd... Dit is gebeurd op talrijke plaatsen, o.m. in het Ruitergat aan de weg van Hoog-Soeren naar Wiesel, evenals bij Franeker, in Westerwolden in Oosternieland, in Hunzingo en elders.

De Nederlandse volkskundige Mw. Huizinga vermeldt zulk een bodemloze kolk ook bij Höfte, waar een zwarte duivel verblijf houdt, die de mensen in het water lokt. In Noord-Holland vindt men dezelfde verhalen, zo b.v. de Dodenput onder Luikgestel, waar een krijgsman te paard in een kolk verzonken is.

Veelal beschouwde men de kolken als verblijfplaats voor geesten, die van elders daarheen gebannen zijn. Hier staan we andermaal tegenover een contaminatie van het oorspronkelijke begrip. Men vernoemt o.m. de Ketelerskolk, buiten Deventer, aan de weg naar Almelo. Een man, die in zijn graf niet rusten kon en « wederganger » speelde, werd er door de pastoor naartoe gebannen. Een wagen met zes paarden was noodzakelijk, om er de geest naartoe te trekken ! Hier neemt dus de schim van een overledene de plaats in van het geanimeerde natuurelement. En vermits dergelijke verbanning doorgaans vergezeld ging van een opdracht, die practisch onuitvoerbaar was, moest hij in dit geval daar vertoeven, tot hij de poel had leeggeschept met een vingerhoed⁽⁹⁾.

Een algemeen verspreide naam voor watergeesten is **Jan Haak**. Zijn aard en gewone handelwijze treedt door zijn naam reeds te voorschijn. Hij komt als dusdanig voor op Zuid-Beveland, in

(9) — Cf. « *Driemaandelijksche Bladen* », 1907, 43.

Zeeuws-Vlaanderen en elders nog, in sloten, vijvers en putten. In Limburg noemt men hem «'t Manneken met de haak», in Friesland «Boezehappert». In de Betuwe heet hij «de Lange Met», op Marken «Nokker» en in Noord-Holland verder de Bullebak, Krulleboes of Krulleman.

Watergeesten vindt men ook nog, maar zeldzamer, in Wallonië, zoals «Marie-Crochet», die de kinderen in het water trekt, te St-Hubert. Vermelden wij ook «l'homme aux dents rouges» — de man met de rode tanden — waarover de moeders van Souverain-Wandre hun kinderen vertellen, om hun te beletten de Maasboorden te naderen. Deze schrikgestalten zijn van dezelfde aard als het Kempische «Manneken-Haak», dat zich tussen het riet verbergt en de kinderen in het water trekt, hun bloed uitzuigt en hun zielte dan opsluit in een omgedraaid kruikje⁽¹⁰⁾.

Ook in Frankrijk komen zulke watergeesten voor. Dr Henri Ellenberger⁽¹¹⁾ vermeldt voor het departement la Vienne o.m. de «Galipote», als zijnde een wezen, dat 's nachts rondwaarde, door zijn plagerijen de wandelaars opschrikte, hen op de rug wipte en op de grond wierp. Op sommige plaatsen beschouwt men de «Galipote» als een mens, die door toverkracht deze vorm van plaaggeest aannam. Deze evolutie in de opvattingen is toe te schrijven aan de geleidelijke achteruitgang van het begrip van het animisme in de volkspychologie.

Als oorzaken voor het voortleven van dergelijk bijgeloof tot in de jongste tijd, en tevens voor de huidige voortdurende uitschakeling van deze begrippen, evolutie die sedert enige tientallen jaren geweldige schreden maakt, noemt Ellenberger o.m. :

1) De intellectuele gezichteinder was vroeger zeer beperkt, bleef dikwijls begrensd door de gemeente. De onwetendheid was zeer groot. De traditie der mondelinge overleveringen had dus een buitengewone geloofwaardigheidskracht.

2) Vroeger waren er meer zwervers en landlopers dan nu, o.m. de Bohemers. Sébillot heeft aangetoond, dat schrikwekkende sagen zeer dikwijls door dergelijke individuen onderhouden werden, om hun nachtelijke bedrijvigheid of hun toevluchtsoord veilig te stellen.

3) Het gezichtsbedrog, dat vroeger nog niet door het dragen van een bril voor een groot deel kon uitgeschakeld worden, moest wel aanleiding geven tot optieke illusies.

(10) — Cf. Lucien Crick : *Le Folklore de Flandre et de Wallonie*, in het verzamelwerk «*La Belgique Centenaire*», 1930, blz. 118, e.v.

(11) — Dr Henri Ellenberger : «*Le Monde fantastique dans le folklore de la Vienne*», in de «*Nouvelle Revue des Traditions Populaires*», Parijs, Nov.-Dec. 1949, Nr 5, Blz. 407-435, meer bepaald blz. 407 en 423.

4) In de 19e eeuw amuseerden de grappenmakers zich zeer dikwijls met het ensceneren van zg. « spookverschijningen ».

5) Men moet rekening houden met de algemene strekking van de openbare mening, die er eertijds op gericht was om te **geloven**, doch thans een meer uitgesproken neiging vertoont om te **ontkennen**.

Deze voor Frankrijk toepasselijke psychologische oorzaken voor bloei en verval, zijn ook voor ons land toepasselijk.

Wat het Vlaamse land betreft, zijn de voornaamste watergeesten ongetwijfeld het driemanschap **Osschaard**, **Roeschaard** en **Kludde**, waarbij wij, voor Antwerpen-stad, nog **Lange Wapper** mogen noemen.

Het zijn deze watergeesten, die wij nader onder het zoeklicht willen nemen, zodanig dat hun gelijkaardige kenmerken spoedig hun gemeenschappelijke herkomst zullen aanduiden.

PROEVE VAN ETYMOLOGIE

De ontsluiting van de betekenis van deze namen is allesbehalve gemakkelijk, te meer daar wij niet weten in welke periode de opkomst en het gebruik van deze namen dienen gerangschikt te worden.

De thans gebruikte benamingen zijn zeer waarschijnlijk niet de oorspronkelijke, doch hebben in de loop van de eeuwen zekere omvormingen gekend, die het achterhalen van de primitieve betekenis nog moeilijker maken.

Het zijn dergelijke bedenkingen, die ons noodzaken de door A. M. Lamend in « **Oostvlaamsche Zanten** » gepubliceerde etymologische notities te herzien en aan te vullen, zonder nochtans te durven beweren, dat volgende uiteenzetting niet meer voor verbetering zou vatbaar zijn.

Voor **Kludde** krijgen we als varianten **Kleure** — misschien een samentrekking van **Kleuder** — en **Klodde**. **Kleuder** is een wisselvorm van **klöder** en **Kludde** mag als een verdoffing van **Klodde** worden beschouwd. (Cf. het Engelse **clod**, aardkluit, ook onhandige kerel, poetsenmaker, clown, — en **clot**, eveneens **lout**, waarmee men **Lodder** vergelijken kan, benaming eveneens aan **Kludde** gegeven). **Klodde** is in Zuid-Nederland de naam voor **kloot**, zoowel in de betekenis van ineengewarde massa als van een waardeloos mens. Een **kloddeman** is een vent van niets en een **klodder** is een klomp, massa, naam gebruikt voor vet of stroop, evenals voor slijk. **Klodder** is in verband te brengen met het Lat. **glus**, **glutis**, kleverige massa. Verwijzen wij hier naar de talrijke sagen, waarin

Kludde optreedt als « Aufhocker », als « Opwipper », en de mensen als het ware op de rug kleeft, zonder dat zij er in slagen hem af te schudden. Wij zullen verder handelen over de psychologische oorsprong van dergelijk gevoel van beklemming.

Wat **Osschaard** en **Roeschaard** betreft, is het moeilijk een etymologisch verband tussen beide namen staande te houden, daar oe uit (lange) \bar{o} en niet uit (korte) \acute{o} komt.

Osschaard mag beschouwd worden als een eigennaam op -hard (= moedig, sterk). **Os** kan door wegvallen van de r van « **ors** » voortkomen. Dit verschijnsel kunnen we immers ook elders terugvinden, b.v. in de uitdrukking : van de os op de ezel springen, in de betekenis van : van het paard op de ezel springen, nl. van ridder tot monnik worden. Het staat vast dat het woord « **ors** » door een metathese van de r tot « **ros** » (= paard) werd. (Cf. Eng. **horse** en Westvl. **hors**). **Osschaard** zou dus een spook zijn, in de vorm van een paard, of meer algemeen : in de vorm van een looppier. Inderdaad zijn er talrijke sagen in omloop, waarin **Osschaard** dergelijke gedaante aannam.

Wat **Roeschaard** betreft, ook dit is een afleiding op -hard. Het is niet uitgesloten, dat **Roes** afkomstig zou zijn van een Skandinaafs woord, namelijk « **ruske** » (op iemand aanlopen, iemand opschrikken, aanvallen. Cf. Eng. **to rush**). De Skandinaafse **sk** verklaart de Nederlandse **sch**, die eveneens in de nieuwe spelling blijft bestaan voor **Osschaard** en **Roeschaard**. Wellicht is dit woord verder verwant met het Angelsaksische **hreosan** = opschrikken. In het Nederlands hebben wij nog het werkwoord **roezen**, in de betekenis van : lawaai maken, razen, tieren.

Wat **Lange Wapper** betreft, beschikken we o.m. over de verklaring van **Domien Sleecx**, die in zijn « **Straten van Antwerpen** » een schets over **Lange Wapper** heeft gepubliceerd. Hij zegt dat de eigenaardige, slingerende bewegingen, die **Wapper** met armen en benen placht te maken, hem zijn naam schonken, daar hij dan herinnerde aan een **wipwaag** (Fr. **bascule**), die eertijds « **wapper** » werd genoemd. Laten wij hierbij echter opmerken, dat **Wapper** een zeer oud woord is, dat in Zuid-Nederland gebruikt werd in de betekenis van **slungel**, lang mens. **Wapper** noemt men ook de wip van een ophaalbrug.

Tot daar deze proeve van etymologie, die als basis voor een verdere uitdieping dienen kan.

ROESCHAARD, DE WATERGEEST AAN DE KUST.

Volgens A. M. Lamend werd de sage over het ontstaan van de **Roeschaard** waarschijnlijk voor de eerste maal opgetekend in het

« Jaarboekje voor 1874 » van het Conscience-Genootschap te Blankenberge. Het staat echter buiten kijf, zoals schrijfster trouwens zelf beklemtoont, dat de Roeschaard-figuur veel ouder is dan de gemelde datum.

Volgens bewuste sage stond er in de duinen, oostwaarts van Blankenberge, een kleine hut, bewoond door een toverheks. In 1791 stak een geweldige storm op. De golven rezen zo hoog, dat ze te Uitkerke gezien werden. Toen de storm bedaard was, kwamen de inwoners van Blankenberge tot een verheugende ontdekking! De hut in de duinen was vernield en de heks lag onder het puin bedolven. Talrijke inwoners gingen kijken en roerden met stokken in de overblijfselen van de eens zo gevreesde woning.

Eensklaps weerklonk een hels gehuil. « Roes, Roes, Roes », tierde iemand. Op hetzelfde ogenblik snelde een zwart hondje met bellen om de hals het duin af. Men vreesde, dat de toverheks in een dier veranderd was, en vol onrust keerden de Blankenbergenaars huiswaarts. De vrees bleek maar al te spoedig gegrond. Die hond veranderde zich nu eens in een kat, dan in een ezel en ook dikwijls in een visser. Het helse spook werd « Roeschaard » genoemd, omdat het bij elke verschijning tierde : « Roes, Roes, Roes »!

Aldus de oorsprongsage, aanleunend bij de vele andere sagen, waarin de ziel in diervorm het lichaam verlaat.

Er dient niet aan getwijfeld te worden, dat deze sage werd vastgeknoopt aan een reeds bestaande figuur en dat Roeschaard ook — en misschien vooral — vóór 1791 aan de kust bekend was.

Wat de fratsen betreft, aan deze watergeest toegeschreven, ze komen in brede trekken overeen met de genoteerde handelingen van Osschaard, Kludde e.a., mits zekere plaatselijke aanpassingen van omstandigheden en milieu.

Zo ligt het vóór de hand, dat vooral de vissers het hier moesten ontgelden. Lag een schuitje 's nachts kalm op zee, dan zag de waker plotseling Roeschaard verschijnen. De kwelduivel kroop langs de zijkant uit de golven omhoog en deed door zijn gewicht het vaartuig zodanig overhellen, dat het bijna omsloeg. Met zijn gehuil « Roes, Roes, Roes »! sprong hij dan weer in het water.

Trok men het net op, dan zat Roeschaard er soms in. Schaterlachend verscheurde hij de mazen en verdween weer in de zee.

Ook de vissersvrouwen ondervonden zijn plagerijen. Het gebeurde wel eens, dat een kindje erbarmelijk naast een hut lag te schreien. Een medelijdende vrouw nam het wicht op en verzorgde het, tot de vermeende vondeling eensklaps luid begon te lachen en met de bekende en gevreesde kreet voor de vrouw verdween...

Hoeveel soortgelijke fratsen werden op Lange Wapper's rug niet geschoven?

Door dergelijke poetsen maakte Roeschaard de bewoners van Blankenberge het leven lastig. Maar eindelijk kwam er uitkomst.

Op zekere dag verscheen een man, die beweerde een middel te kennen om de macht van die kwelgeest te fnuiken. De vissers moesten eenvoudig een andere naam dragen en zich laten herdopen. Wie zich voortaan met zijn bijnaam noemen liet, bleef van Roeschaards plagerijen verschoond.

Iedereen wou graag de herdoping ondergaan. Lange tijd is het aan de kust gebruikelijk gebleven, elkaar bijnamen te geven. Ook thans is die gewoonte nog niet uitgestorven. Maar vroeger was het bovendien gebruikelijk dat, wanneer een jonge kerel in het vak trad, hij vooreerst door zijn maten met zeewater werd gedoopt, waarbij volgende betekenisvolle formule werd uitgesproken:

Ik doop u
En Roeschaard,
Die lelijkaard,
Kere zich om,
Domme, dom, dom,
Uw naam is...

—(Dan zegde men de bijnaam).

En sindsdien was het rijk van de kwelgeest uit⁽¹²⁾.

Dit afweermiddel wortelt in een ver verleden en staat ongetwijfeld in verband met de magische naamgeving.

Voor vele primitieve volkeren is de naam nog een belangrijk deel van de persoonlijkheid. De naam van iets of iemand kennen, betekent dat men er terzelfdertijd macht over heeft. Ook volgens de primitieve wereldbeschouwing van onze voorouders houdt de naam van een persoon nauw verband met de zielestof, de levenskracht, die het lichaam van een mens doorstroomt; en aangezien de naam dit leven kan beïnvloeden, wordt deze nog bij vele volkeren niet alleen speciaal gekozen, maar bovendien zorgvuldig geheim gehouden.

De Chinezen b.v., geven hun kind een zogenaamde « melknaam », uit twee woorden bestaande en waarin de ouders al het beste aan hun kinderen toewensen. Daar dit echter de afgunst van boze geesten kan opwekken, wordt die naam zorgvuldig verzwegen en krijgt het kind daarnaast een dagelijkse gebruiksnaam, gewoonlijk iets verachtelijks of vuils, opdat de geesten zouden

(12) — Cf. A. Hans : « Kerlingaland — Legendes, Zeden en Gewoonten der Kustbewoners », Antwerpen, 1912, passim.

denken, dat de ouders op het kind toch geen prijs stellen, en de geesten zodoende het met rust zouden laten.

Nederlandse voorbeelden van de invloed van de naam op de mensen, kan men vinden bij Korn. ter Laan⁽¹³⁾.

BESCHOUWINGEN OVER OSSCHAARD.

Wij noteerden hoger, dat de benaming, aan deze watergeest geschonken, denkkelijk teruggevoerd kan worden op *hors - ros*, in tegenstelling met de bewering van Amaat Joos, die in zijn « *Idioticon van het Land van Waas* » over Osschaard zei : spook in de vorm van een os of stier met mensenkop, aan handen en poten zware kettingen slepend⁽¹⁴⁾.

De aard van deze watergeest blijkt duidelijk uit de volkssagen, medegedeeld door Wolf⁽¹⁵⁾. Osschaard zou een nazaat van de donkeralven zijn, die, volgens de aard van die wezens, er vermaak in stelt de mensen te kwellen, maar overigens veeleer schalks dan boosaardig zou zijn. Hij verandert zich gaarne in dieren (hond, konijn, paard en ezel) en kan, evenals Lange Wapper, een reuzengedaante aannemen. Evenals zijn kwelgenoten springt hij de late reizigers op de rug en laat zich door hen dragen.

Hij vertoonde zich slechts bij duisternis en heerste vooral in het Oostvlaamse rijk van de sloten, watergangen, poelen en plassen. Aan zijn gunst had de visser het te wijten, dat de vangst meeviel. Was Osschaard slecht gemutst, dan kon de visser met lege korven huiswaarts keren. Men kon zijn gunst echter verwerven door hem een offer te brengen : de eerste vis, die gevangen werd, diende voor Osschaard in het water geworpen te worden. Als we zeggen, dat dit geschiedde om zijn gunst te verwerven, is dit eigenlijk niet juist : het gebeurde veeleer om Osschaards ongenade af te kopen, want het brengen van een offer verschaftte niet de minste zekerheid voor een goede vangst. Het nalaten van een offerande werd echter onvermijdelijk gestraft.

Volgens Korn. ter Laan⁽¹⁶⁾ woonde Osschaard te Sluis in de zg. Stierskreek, een water tussen Sluis en Heile, dicht met riet be-

(13) — Korn. ter Laan, op. cit., 250-251.

(14) — Vermelden wij over Osschaard vooreerst de studie van F. Van Es, verschenen in het Jaarboek 1945, 48-75, van de Bond van Oostvlaamse Folkloristen. Noteren wij verder de bijdrage « *Ongetoef en kwaad gedaas in 't Land van Hulst* », in « *Eigen Volk* », (III, 182) en een bijdrage van Sinninghe in hetzelfde tijdschrift (1939, 390. Zie ook het werk van Mr L. Ph. C. van den Bergh : « *Nederlandsche Volksoverleveringen en Godenleer* », Utrecht, 1836, alsook van K. ter Laan het « *Folkloristisch Woordenboek* », 1949 en de « *Nederlandse Overleveringen* », Zutphen, 1932.

(15) — J. W. Wolf : *Niederländische Sagen* », Leipzig, 1843, Nrs. 492-498.

(16) — K. ter Laan, *Folk. Wdb.*, 279.

groeid. Men mocht daar 's avonds niet voorbijgaan, want het was onmogelijk aan zijn greep te ontkomen.

Behalve in Vlaanderen is een Osschaard ook op de Veluwe bekend, bij de « Hoge Duvel », een heuvel tussen Elspeet en Hoog-Soeren. Hij hoort eigenlijk in het Uddelermeer thuis, maar werd vandaar voor 99 jaar naar de « Hoge Duvel » verbannen.

In Oostelijk Zeeuws-Vlaanderen is Osschaard de dwingeland van de vissers in de talrijke « welen », poelen en plassen; de eerste vis, die gevangen werd, moest ook daar terug in het water geworpen worden; een offergebruik, dat ongetwijfeld een heidense oorsprong heeft. Maar zelfs dan sprong Osschaard de vissers soms nog op de schouders en nam hun de vangst weer af.

Soms hoorde men hem met bellen rinkelen (zoals de Belleman te Westerhoven in Noord-Brabant) ofwel met kettingen slepen (Land van Waas). K. ter Laan verzekert nochtans, dat te Sluis niet over kettingen gesproken werd.

KLUDDE, ONZE VEDETTE.

Ongetwijfeld is KLUDDE in ons land de meest representatieve figuur van de « Aufhocker »-geesten, benaming die we wellicht door « Opwipper » mogen vertalen.

Dr Richard Beitzl⁽¹⁷⁾ verklaart terecht, dat de nachtelijke belevenissen, die door vele sagen verklankt worden, het verstoffelijkt gevolg zijn van het angstgevoel.

Uit een plotselinge angst ontstaat de beklemming, de doodsangst. Deze kan zich nadien nog manifesteren, ook zonder dat men iets beleeft of zonder dat men van iets opschrikt. De herinnering aan een plaatselijke sage en het naderen van de plaats, waar bewuste sage zich zou hebben voorgedaan (ruïne, stal, kapel, enz.), is soms voldoende om de stem te horen, de gestalte te zien, zelfs als de wind stil ligt en geen maanlicht schaduwen werpt

De moderne sagenvorsing zegt, dat dit algemeen angstgevoel zeer duidelijk de grondslag vormt van de ontelbare sagen, waarin verteld wordt over de « Opwipper », die 's nachts de eenzame wandelaar aanvalt, op zijn schouders springt en zich door hem laat dragen, tot de mens onder de steeds zwaarder wordende last ademen krachteloos neerstort. De psycho-analyse heeft de invloed van geestelijke indrukken en stoornissen op het fysisch gestel voldoende aangetoond.

Wilhelm Mannhardt daarentegen, drukte de mening uit dat deze sagen kunnen afgeleid worden van de oogstmythus. Bij het binnen-

(17) — Cf. Dr. Richard Beitzl : op. cit., 426-427.

brenge van de laatste schoof werd deze, in de vorm van een pop, de laatste pikker op de rug geladen. Men schijnt hieruit te mogen afleiden, dat men zich eertijds het korendier als « opwipper » voorstelde.

Waar dergelijke sagen misschien wel mythologische trekken vertonen, dient de kern nochtans ongetwijfeld gezocht te worden in de hoger aangehaalde, te elke tijd en bij elk individu voorkomende fysisch-psychische verschijnselen of stoornissen.

Tot de Duitse plaaggeesten, die de wandelaar op de rug springen, rekent Beitzl o.m. de « Hoimann » (zo genoemd, omdat hij « Hoi! Hoi! roept, als hij de wandelaars op de schouders wipt), de « Pöpel » van Burgwindheim, e.a.

In België is het echter in de eerste plaats Kludde, Klodde, Klodder of Lodder.

Wij verwijzen hier graag naar een der eerste studies, of liever sagenverzamelingen, over Kludde verwezenlijkt, namelijk een reeks bijdragen in « **Eigen Schoon** ». Aan de oproep tot samenwerking voor dat opzet ontleen wij een gedeelte uit de inleiding⁽¹⁸⁾ :

« Wie heeft er hier in West-Brabant van Kleudden niet gehoord? Hij is bekend over de gehele strook lands die gaat van 't Walenland, tussen Dender en Dijle, naar 't Noorden over de Rupel, en zelfs tot boven Antwerpen. Nergens toch, schijnt hij meer onder 't volk te leven dan in ons West-Brabant. Daarom richten wij een onderzoek in om al de verspreide Kleuddensagen van heel onze streek te verzamelen en uit te geven. Wij zijn reeds in het bezit van een vijftigtal sagen, voor de negen tienden onuitgegeven. Onze medewerkers tekenden ze op uit de volksmond. Wij sturen hen hier onze beste dank toe, en hopen dat er in enige onzer voornaamste gemeenten nog welwillende medewerkers zullen gevonden worden ».

En verder :

« Dat het geloof aan Kleudden bij onze eenvoudige buitenlieden nog diep ingeworteld zit — dieper dan men soms meent — hoeft ternauwernood gezegd te worden. Ik heb vertellers aan het woord gehoord, die beefden en rilden als een riet, wanneer zij met hun histories uitpakten ».

Ziehier enige motieven, in « **Eigen Schoon** » beschreven :

(18) — Zie de reeks bijdragen over Kludde in « *Eigen Schoon* », Assé, 1ste jg., 1911 : Nr 6 van 15 Juni 1911, Nr 7 van 15 Juli 1911 en Nrs 8-9 van 15 Sept. 1911. Hierin wordt verwezen naar A. De Cock en I. Teirlinck : « *Brabantsch Sagenboek* », 1909, I, 83, 85, 86 en 89. Zie ook Pol de Mont in « *Volkskunde* », I, 74.

- Kleudden doet hem dragen en doodt een ganse stal paarden. (St. Pieters-Kapelle).
- Kleudden draagt een boerenknecht naar huis. (Meise).
- Kleudden draagt een pikker. (Koekelberg).
- Kleudden vaart met een koewachter in de lucht. (Eversem).
- Kleudden betovert de pap. (id.)
- Kleudden als varken. (Humbeek).
- Kleudden : een wit konijn dat spreekt. (Meise).
- Kleudden in het dorp, onder de gedaante van een veulen. (Meise).
- Kleudden onder de gedaante van een witte vrouw. (id.)
- Kleudden schudt de paardenknechten in 't water. (Asbeek).
- Kleudden breekt in twee stukken. (Wambeek).
- Kleudden ligt drukkend op wakende knechten. (Opwijk).
- De Kleuddesplank. (St.-Martens-Bodegem).
- Kleudden loopt langsheen de beken. (Opwijk).
- Kleudden stoot een voerknecht en verdwijnt langs de beek. (Asse).
- Kleudden : waterduivel. (Merchtem).
- Kleudden : een koe. (Asse).
- Jongens uit de streek komen Kleudden op de vreemde ook tegen. (Verteld te Asse met als plaats van verschijning : Sint-Truiden, Limburg).
- Door een wijwaterkruis wordt Kleudden onschadelijk gemaakt. (Asse).

Men merkte Kludde verder in de gedaante van een paard, een hond, een kalf, een haas, een geitje en zelfs « ... als een varken, dat in rook verging »⁽¹⁹⁾.

Ter Laan vergelijkt deze watergeest bij de **Stoep**, een waterspook uit Gelderland, dat eveneens de verschrikte voetgangers op de rug springt. **Flodder** noemt men een watergeest op Goeree en te Steenbergen in Noord-Brabant. Daar sprong hij de wandelaars eveneens op de nek. Zijn poten waren slijmerig en slap als kikkerpoten. Ook zwierf hij te Lepelstraat onder Halsteren en te Kruisland, op eenzame wegen aan de Waterkant. In Bergen-op-Zoom heet hij **Waterflodder**. Te Hoeven verschijnt hij als een hond met een ketting om de nek. Te Brecht kent men hem als « **Klodde met zijn bellen** », te Westerhoven als **Belleman** en te Kortrijk als **Klakkaard**⁽²⁰⁾.

Als **KLUDDE** was hij vooral in Brabant, Antwerpen en Lim-

(19) — « *Eigen Schoon* », 1934, blz. 364 en 1935, blz. 26.

(20) — « *Eigen Volk* », 1938, 207.

burg bekend. Herman Henot⁽²¹⁾ verhaalt, voor de Antwerpse Kempen, zijn oorsprong als volgt, al merken wij dadelijk op, dat ook in dit geval slechts een « plakbriefje » gebezigd wordt, in latere tijd op een veel ouder begrip gekleefd.

In de Antwerpse Kempen — aldus Henot — woonde een man, die aan een arme vrouw haar erfenis onthield. Nadat hij schielijk gestorven was, kwam zijn geest iedere avond terug, onder de gedaante van een hond met ruige pels en gloeiende ogen. 't Was Kludde, die zich overdag schuil hield in holle bomen of in de bedding van een uitgedroogde beek. Hij heette ook de **Tienurenhond**, want 's avonds om 22 uur kwam hij te voorschijn. Dan sprong hij de mensen op de rug en liet zich dragen tot aan de huisdeur.

Op een winteravond liep een afgeleefd vrouwke, « een danig heilig menske », tot aan haar enkels door de sneeuw. Zij was gaan bidden vóór een Mariabeeld, dat aan een boom hing, maar raakte op een doolweg! 't Werd tien uur en plotseling stond Kludde daar. In haar angst riep ze echter: « Heilige Maria, sta me bij! »

Als bij toverslag was de hond verdwenen.

Zeven avonden achtereen ging het vrouwke weer bidden, en de achtste avond raakte zij weer op de dool. Toen stond om tien uur de hond weer voor haar, maar nu bekende hij zijn onrecht en zei: « De schat ligt onder de okkernotenboom. De helft is voor u en de helft voor de armen ».

Het wijfje gaf de helft aan de armen en liet voor de andere helft een kerk bouwen, waar zij elke avond ging bidden. Eens zag zij Kludde weer vóór de kerkdeur staan. Hij schudde zijn pels af en werd weer mens. Hij kwam haar zijn dank betuigen, zei dat hij verlost was en schudde haar hartelijk de hand. Maar vooraf had hij zijn rechterhand met een doek omwonden. Hij is later de kerk binnengedrongen en heeft het doek met de zwarte handindruk geroofd, ten einde de herinnering aan zijn misdaad uit te wissen.

Aldus deze oorsprongsage, die voorzeker even weinig wetenschappelijke waarde als dusdanig bezit, als de interessante fantastische novelle « Kludde komt terug », die wij destijds lazen in een tijdschrift en waaruit bleek hoe dankbaar van folkloristische motieven in de literatuur kan gebruik gemaakt worden, wanneer dit zonder overdrijving gebeurt⁽²²⁾.

Vermelden wij hier ook de oorsprongsage, medegedeeld door Dr Lucien Crick, die ze op zijn beurt ontleende aan Baron de Saint-Genois, sage welke een verbluffende gelijkenis vertoont met deze, aangehaald over de vermeende oorsprong van de Roeschaard.

(21) — Herman Henot: « *Kempische Volkswertelsels* », Brussel, 1916, blz. 9.

(22) — A. M. Lamend: « *Kludde komt terug* », in het weekblad « *Zondagsvriend* », Antwerpen, 29 Juni 1950.

Zeer lang geleden leefde te Ternat, bij Asse (Brabant) een stokoude, aartslelijke heks. Op een zomeravond woedde een geweldig onweer en de bliksem viel op de hut, waarin het wijf verblijf hield. Niemand wou de stulp blussen en 's anderendaags vond men het lijk van de toverheks zwartgebrand in de asse. Drie dagen bleef het daar liggen. De vierde dag begaf de eigenaar van het veld zich met een paar knechten ter plaatse. Met lange haken wilden zij het lijk uit de puinen trekken, maar pas hadden zij het aangeraakt, of er kwam een zwart manneke uitgekropen, dat schielijk groeide tot een reus, en verdween met een afschuwelijke lach, roepend : « Kludde, Kludde, Kludde! »

Toen de eigenaar en zijn knechten van hun ontsteltenis bekomen waren, bemerkten zij lijk noch puinen meer. Een breed moeras met stinkend, drabbig slijk was in de plaats gekomen. De dorpelingen zegden, dat Kludde de ziel was van deze heks, die aldus, ook na haar dood, de mensen kwam plagen en mishandelen.

Merken wij hier tevens op, dat er bij het volk geleidelijk een zekere verwarring is ontstaan, die zich uitte in de opvatting dat Kludde een weerwolf was... Deze contaminatie blijkt b.v. uit een door De Cock genoteerde sage :⁽²³⁾

« Kludden hebben hun ziel aan de duivel verkocht; zij krijgen een vel van hem, dat zij moeten aantrekken. Zij moeten het zorgvuldig verbergen. Maar in Wichelen was er een knecht, die 's nachts kludde liep, en die zijn vel zo slecht weggestopt had, dat zijn baas het vond. Op raad van pastoor en bisschop moest het verbrand worden bij afwezigheid van de knecht. Hiertoe zond men hem om een boodschap naar een ver afgelegen dorp. Toen werd er een groot vuur aangelegd. Juist op het ogenblik dat het vel verbrand was, kwam de knecht buiten adem en nat van zweet aanhollen. Hij vertelde, dat hij door een geheime macht was teruggedreven, dat hij ijselijk gemarteld was, maar dat hij zich thans verlost gevoelde ».

Minder gecontamineerd lijkt ons de uiteenzetting van Victor de Meyere :⁽²⁴⁾

« Twee lichtjes glommen in de verte, kwamen altijd dicht, tot Kludde ineens vóór je stond. Hij trachtte je op de rug te springen. Maar als men zijn ogen altijd op hem gericht hield, was hij er niet toe in staat.

» Maar als 't hem lukte, dan moest de man hem heel de nacht, tot de zon in de lucht kwam, voortsleuren, tenzij men een kerk of kapel voorbij moest. Dan vluchtte Kludde, zo snel hij kon.

(23) — Alfons De Cock : « *Vlaamsche Sagen, uit den volksmond opgeteekend* », 1921, blz. 99.

(24) — Victor de Meyere : « *Vlaamsche Vertelselschat* », III, 1927, 199.

» Hij woog zo zwaar dat het niet te zeggen is, zwaarder dan een zak graan. Het zweet liep de drager in grote druppels van het lijf en daarbij voelde hij voortdurend de hete adem van dat walgelijk gedrocht. En heel zijn lijf was, als van een pad, zo koud en klam. Men kon Kludde ontlopen, door hem een zakdoek naar de kop te gooien. Die moest hij draadje voor draadje verscheuren. Zó had men tijd genoeg, om buiten zijn bereik te geraken.

» Als er nu geen Kludden of weerwolven meer rondlopen, komt dat omdat men nu geen tovenaars of heksen levend meer verbrandt. Uit hun verkoolde lijk kwam altijd een Kludde te voorschijn. Die liep dan onmiddellijk de velden in en riep maar altijd : « Kludde, Kludde, Kludde! »

Aldus Victor de Meyere.

In sommige overleveringen wurgde Kludde zijn slachtoffers, maar doorgaans vergenoegde hij zich er mee, zich te laten dragen. Af en toe veranderde hij in een paard. Wanneer de nietsvermoedende stalknecht dan op de rug van het paard ging zitten, draafde Kludde vierklauwens naar een beek of poel, waarin hij zijn ruiters een bad liet nemen. Verdween het spook, dan riep het driemaal zijn zonderlinge naam.

De buitenlieden herkenden hem reeds van in de verte. Bemerkten zij twee blauwe vlammetjes, die in hun richting kwamen, dan namen de boeren dadelijk de vlucht, want dat waren de ogen van het spook⁽²⁵⁾.

Evenals de zeegod Proteus der Griekse Mythologie kon hij naar willekeur de meest verschillende vormen aannemen, zowel van mensen als van dieren.

Men beweerde in het land van Dendermonde, dat de Dender hem tot vast verblijf strekte, maar dat hij ook elders opdook, omdat hij veel van uitstapjes hield. Hij verdween uit de circulatie op het einde van de 19e eeuw, samen met zijn Antwerpse spitsbroeder, waarover wij thans enige woorden zullen zeggen.

LANGE WAPPER.

K. ter Laan⁽²⁶⁾ noteert over Lange Wapper : « Een alf of Kludde te Antwerpen, die in 't water woonde bij de Wapperbrug. Hij kon zich zo klein maken als een kind en zo groot, dat hij door de vensters van de bovenste verdieping kon kijken. Hij was er altijd op uit, de mensen te plagen ».

(25) — Cf. Henri Pauwels (pseud. van E. H. De Vis) : « *Van Kludden en Tooverheksen* », brochure, uitgegeven door het Geschied- en Oudheidkundig Genootschap van Vlaams-Brabant, als overdruk uit « *Eigen Schoon en De Brabander* ».

(26) — K. ter Laan, Op. cit., 210.

Ook in de buurt van De Heem in Noord-Brabant verscheen de Lange Wapper, zo hoog als een toren; hij stond met de benen aan weerszijden van de weg⁽²⁷⁾. Te Maastricht kent men de « Lange Man », die zich zo lang kon maken, als hij wilde, en op de hoogste ruiten tikte. Hij werd beschouwd als een voorbode van ziekten.

Te Antwerpen had hij zijn vaste schuilplaats in de talrijke vlieten en ruïen, die eertijds de stad doorsneden en thans overwelfd zijn.

Alhoewel deze waterduivel zich doorgaans met ondeugende moppen vergenoegde, werden hem ook wel minder onschuldige plagerijen toegeschreven. Dronkaards stonden bij hem op geen goed blaadje : hij draaide hun simpel de nek om!

Waar kwam hij vandaan? Dit wordt ons verteld door Domien Sleecx in « **De Straten van Antwerpen** ».

Eeuwen geleden bevond zich, ten Zuiden van de stad Antwerpen, een bosje waarin een ganse bende geesten van allerlei plumeau huisden, die uit andere gewesten waren verbannen. De Sinjoren waren daarmee niet gediend en besloten een processie te vormen, om de geesten te gaan bezweren. De deken van het kapittel der O. L. Vrouwekerk kwam met de biddende stoet bij het bosje aan en strooide zijn bezweringen naar alle kanten. Bij het opsommen der geesten, die hij aldus in de ban sloeg, vergat hij echter de waterduivels. Terwijl zijn kameraden met veel gejuik en getier op de vlucht sloegen, bleef Wapper in het bosje verdoken tot de processie zich verwijderd had. Op zoek naar een veiliger schuilplaats, viel zijn keuze op de vlieten en ruïen te Antwerpen, waar zijn aanwezigheid spoedig te merken was aan een menigte plagerijen en kwellingen. Het was daarenboven onmogelijk geworden hem nog te bezweren, vermits hij voortdurend van schuilplaats veranderde.

Een gedaante waarvan hij in de sage dikwijls gebruik maakte, was die van een busselkindje. Wanneer een medelijdend vrouwtje het vertroetelend opnam, liet Wapper eerst goedsmoeds doen, maar begon dan opeens zwaarder en zwaarder te wegen, tot de verschrikte vrouw het kind moest laten vallen. Dit kwam dan op zijn voeten terecht, maakte zich van de luiers los en verdween met een spottende lach.

Knechten en meiden, die 's nachts de vroedvrouw of de geneesheer moesten halen voor een vrouw in barensood, werden door Lange Wapper bang gemaakt, om te beletten dat zij hun zending zouden volbrengen. Hier leunde Wapper dus aan bij die boze geesten en invloeden die, volgens het volksgeloof, de barende moeder omringen.

(27) — « *Eigen Volk* », 1938, 205.

Evenals zijn spitsbroeders kon Wapper zich verdubbelen en op verschillende plaatsen tezelfdertijd, in verschillende gedaanten, verschijnen.

Toen de ruïen en vlieten overwelfd werden, werd hij in zijn bedrijvigheid gedwarsboomd, maar dit schijnt niet de eigenlijke oorzaak van zijn verdwijnen te zijn geweest, doch wél het feit, aldus de volksmond, dat de beeldjes van O. L. Vrouw sedert ruim twee eeuwen te Antwerpen overal zó talrijk geworden zijn, dat de heidense Wapper haast geen stap kon verzetten zonder er een te ontmoeten.

Dat deze beelden hem een voortdurende kwelling waren, spreekt vanzelf.

Lange Wapper heeft dan zijn pakken gemaakt en zich bij zijn kornuiten gevoegd in... Fantasia. Waar zij — laten wij het hopen — tot het einde van de eeuwen zullen blijven.

TOT BESLUIT.

Uit de overleveringen betreffende Osschaard, Roeschaard, Kludde en Lange Wapper blijkt ondubbelzinnig hun gezamenlijke oorsprong en slechts-licht-afwijkende aard. Een doortrekken van deze vergelijking met de andere genoemde watergeesten zou tot hetzelfde resultaat leiden. Hierbij dient echter voorzichtig tewerk gegaan, wegens de verregaande contaminatie, waarvan de in latere tijd opgetekende sagen getuigenis afleggen. Toch kunnen de locale en regionale aanpassingen de kern van het probleem niet verdoezelen, zodat wij mogen besluiten met de vaststelling, reeds bij den aanvang van deze bijdrage gemaakt : zij mogen door de volgens wetenschappelijke normen werkende folkloristen niet als afzonderlijke figuren behandeld worden, maar moeten het in blok. De afzonderlijke behandeling heeft slechts waarde in zoverre, dat zij bijdraagt tot de kennis van het geheel.

A. VAN HAGELAND.

NOTA VAN DE REDACTIE : We zijn het niet eens met de schrijver, wanneer hij Kludde onder de watergeesten rekent. Zeker heeft de volksverbeelding in de loop der eeuwen verwarring teweeggebracht betreffende de oorspronkelijke natuur van al deze animistische wezens. Kenmerken werden van de ene op de andere overgedragen — b.v. van de weerwolf op Kludde en wederkerig, alhoewel de eerste veeleer een mens dan een echte geest is — zodat ze bijna alle op elkander gingen gelijken en men hun oorsprong nog moeilijk kan ontwaren. Op deze contaminatie heeft trouwens A Van Hageland zelf gewezen. Dat dezelfde of gelijkaardige sagen over hun oorsprong worden verteld, zo b.v. van Roeschaard te Blankenberge en van Kludde te Ternat, moet ons niet verwonderen. Ze zijn allemaal van betrekkelijk jonge datum, dus ontstaan zeer, zeer lang nadat

de menselijke verbeelding bedoelde natuurgeesten geschapen had en is de gelijkenis zonder twijfel te wijten aan ontleding.

We geloven dat de natuur dezer wezens hoofdzakelijk afhangt van de bodemgesteldheid van het milieu, waarin ze leven. In een waterrijke moerassige streek, of aan de kust zullen natuurlijk de watergeesten primeren: in een waterarmer land of streek (platteland, heideland, bergstreek, mijnstreek) de lucht-, aard- en vuurgeesten. We menen dat Kludde oorspronkelijk een luchtgeest was, alhoewel hij dikwijls, maar toch in mindere mate dan Osschaard, volgens de streek waar hij verblijft, de kenmerken heeft van een waterdemon. Nu nog wordt hij in dit laatste geval meestal « Waterkludde » genoemd, wat aantoont dat het volk nog een onderscheid maakt, nog voelt dat de naam « Kludde » alleen oorspronkelijk geen waterduivel betrof.

Nog voor het « Osschaart »-dossier.

Mr J. Vermeulen stelde in Oostvl. Zanten, 27^e jg., n^r 6 (1952), blz. 153, de vraag : « Welke gevoelswaarde zit er aan dit woord (nl. Osschaart) in de volksgeest verbonden? »

Het zou m.i. wel interessant zijn, eens aan alle zanters te vragen, hoe volksmensen nu nog reageeren als ze over Osschaart horen spreken. Meer nog : In welke volksgezegden of uitdrukkingen en in welke omstandigheden zij dit woord gebruiken. Zo is het mij opgevallen hoe mijn tante uit Zeveneken voor enkele weken een uitval deed aan het Centraal Station te Antwerpen. Daar kwam zo'n echt Jodentype voorbij, met ruige baard en slordig gekleed. Zij riep als intuïtief : « Wat een lelijke Osschaart is dat nu? » Te Koewacht was er rond de jaren 1910 een zekere Jan d. C., die de bijnaam had van : « Jan Ussus den Osschaart ». Hij woonde in de Koestraat en was zo'n slechte vent, dat hij in de boeren hun velden onkruid zaaide ... een echte « Oesschaart » dus!

Eveneens te Koewacht, rond hetzelfde tijdstip was er een vleeshouwer, een zekere Dolf M..., die « liep Oesschaert » 's avonds met een berenvel aan en pakte de meisjes hun geldbeugel af. Hij is later voor een moord tot 20 jaar gevang veroordeeld.

M.i. zouden verder dergelijke staaltjes dienen verzameld te worden. Ze kunnen ongetwijfeld hun belang hebben voor het « Osschaart »-dossier.

Ferdi VAN DE VIJVER.

Onze Bedevaartvaantjes.

Inzake « Bedevaartvaantjes » kan men af en toe in wetenschappelijke tijdschriften en weekbladen een beschrijving of afbeelding terug vinden.

Tot op dit ogenblik verschenen er slechts twee studies, die volledigheid nastreven. Op de eerste plaats het merkwaardig en zeer degelijk werk van de Antwerpse folklorist Emile Van Heurck : « **Les Drapelets de Pèlerinage en Belgique et dans les pays voisins** », in 1922 uitgegeven, waarin honderden vaantjes afgedrukt en beschreven zijn. Daarnaast bestaat « **Westvlaamsche Bedevaartvaantjes** » van de Brugse folklorist Maurits Van Coppenolle, dat uiterst waardevol is voor alle bedevaartplaatsen uit West-Vlaanderen en ook voor andere uit de Vlaamse provincies.

Hierna volgt de lijst van de bedevaartvaantjes uit Oost-Vlaanderen. Vast en zeker is ze niet volledig en kunnen er fouten in ontdekt worden. Wij zijn echter elkeen bij voorbaat zeer dankbaar, die door aanvullingen of verbeteringen, onze poging wil steunen om de volledige lijst op te stellen voor de bedevaartvaantjes van onze provincie.

R. VAN DER LINDEN,
Zottegem.

* * *

LIJST DER NOG BESTAANDE EN VERDWENEN BEDEVAARTVAANTJES IN OOST-VLAANDEREN

1. PLAATS	2. HEILIGE (1)	3. SUBSTANTIE
		P = Papier L = Linnen
AALST	St. Elooi	P
	H. Man Job	P
	O. L. Vrouw ter Druiven	P
	O. L. Vrouw van Lourdes (Mijlbeek)	L
	St. Kristoffel	L
AALTER	St. Cornelius	L
ASPER	St. Martinus	P
ASSENEDE	St. Kristoffel	P + L
BARELDONK-BERLARE	O. L. Vrouw van Donck of ter Groenen Straten	P + L
BELLEM	O. L. Vrouw van Jesukens Eik	P
BEVEGEM-ZOTTEGEM	H. Rita	P + L

(1) De spelling der bedevaartvaantjes werd geëerbiedigd.

1. PLAATS

2. HEILIGE

3. SUBSTANTIE

		P = Papier L = Linnen
BEVEREN (Waas)	St. Marten	P
BORSBEKE	H. Antonius - Abt	P + L
BOTTELARE	H. Anna	P
BUGGENHOUT	O. L. Vrouw van den Nood Gods	P
BURST	St. Elooi, Blasius en Martinus	P
DENDERBELLE	St. Cornelius	P
DENDERLEEUEW	O. L. Vrouw van 't Stroo- kapelleken	L
DENDERWINDEKE	H. Lambertus	P + L
DESTELBERGEN	Berge-Kruis	P
DEINZE	H. Rochus	P
DEURLE	St. Kristoffel	P + L
	H. Aldegondis	
DOEL	St. Cornelius	P
DONK-MALDEGEM	O. L. Vrouw van Lourdes	P
EDELARE	O. L. Vrouw van Kerselaer	P + L
EENAME	St. Laurentius	P
EINE	St. Elooi + H. Kruis	P
EKSAARDE	Mirakuleuze Kruisen	P
EREMBODEGEM	O. L. Vrouw ter Muren	P + L
	St. Cornelius	L
ERTVELDE	O. L. Vrouw van de Stoep	L
ETIKOVE	St. Donatus	P
	O. L. Vrouw	L
EVERGEM	St. Elooi	P
	St. Kristoffel	L
GENT	O. L. Vrouw van Schreyboom	P
	H. Hubertus	P
	H. Godelieve (Begijnhof)	P
	H. Rita (P.P. Augustijnen)	L
	H. Nikolaas van Tolentyn (P.P. Augustijnen)	L
GENTBRUGGE	St. Elooi	P
	St. Kristoffel	L
GERAARDSBERGEN	O. L. Vrouw van den Oudenberg	P + L
GODVEERDEGEM	O. L. Vrouw en de Pest- heiligen	P + L
GRAMMENE	St. Jan-Baptist	
GREMBERGEN	St. Elooi	P
GRIMMINGE	H. Antonius - Abt	P
GROTENBERGE	H. Berlindis	P
HELDERGEM	St. Cornelius	P + L
HERDERSEM	St. Elooi	P
KAPRIJKE	O. L. Vrouw van de Kleemkapel	L

1. PLAATS

2. HEILIGE

3. SUBSTANTIE

P = Papier
L = Linnen

KIELDRECHT	St. Elooi	P
KRUISSHOUTEM	St. Elooi	P
LEBBEKE	Onbekende Heilige	P
LEDE	O. L. Vrouw + H. Kruis	P
LEEUWERGEM	St. Kristoffel	P
LETTERHOUTEM	O. L. Vrouw van den Nood	P
LIEFERINGE	Gods	P
LOCHRISTI	St. Elooi	P
LOKEREN	St. Cornelius + Maria	P + L
MAARKE-KERKEM	Goretti	P + L
MACHELEN	St. Elooi	P
MARIAKERKE	Kapel van Loobosch	P
MEERBEKE	O. L. Vrouw van de Kop-	L
MELSELE	kapel	L
MENDONK	St. Elooi	P
MERE (Aalst)	St. Cornelius + Ghilleyn	P
MERELBEKE	St. Macharius(?)	P
MESPELARE	H. Cornelius, patroon der	L
MOERBEKE (Geraardsbergen)	Ziiken	L
MOORTSELE	St. Cornelius	P
NAZARET	H. Berlindis	P
NEIGEM (Bos)	O.L. Vrouw van Gaverland	L
NIEUKERKEN (Waas)	H. Bavo	L
NINOVE	O. L. Vrouw + H. Bavo	L
ONKERZELE	St. Elooi	P
OORDEGEM	H. Aldegondis	L
OVERBEKE (Wetteren)	St. Cornelius	P + L
DONK-OVERMERE	St. Antonius - Abt	L
Zie BARELDONK	O. L. Vrouw	P
OUWEGEM	St. Margareta	P
POLLARE	O. L. Vrouw van Bevingen	P + L
RONSE	O. L. Vrouw	P
ROZEBEKE A/ZWALM	St. Cornelius	P + L
SCHELLEBELLE	St. Cornelius	P + L
SCHELDEWINDEKE	St. Kristoffel	P + L
ST.-AMANDSBERG	Nepomucenus	P
ST.-CORNELIUS-HOREBEKE	St. Hermes	P + L
ST.-DENIJS-WESTREM	O. L. Vrouw	P + L
	St. Cornelius	P + L
	St. Kristoffel	P + L
	St. Amandus	L
	St. Cornelius	P
	Allerh. Sacrament	P

ST.-JANS-HEMELVERDEGEM	St. Jan-Baptist	P
ST.-JAN IN EREMO	St. Jan in den Polder	P
ST.-MARIA-LIERDE	O. L. Vrouw van de Grot	P
ST.-MARIA-OUDEHOFVE	St. Antonius - Abt	P + L
ST.-NIKLAAS	O. L. Vrouw van Halle	P
	O. L. Vrouw van den Toren	P
	St Kristoffel	L
SLEIDINGE	St. Godelieve	P + L
TEMSE	St. Amelberga	L
TIELRODE	St. Elooï	P
VLIERZELE	H. Fledericus	P
VOSELAAR	St. Elooï	P
WAASMUNSTER	H. Antonius - Abt (Rodendries)	P
WETTEREN	H. Geertrui	P
	St Kristoffel	L
WIEZE	H. Rita	P
WONDELGEM	St. Marcoen	P
ZAFFELARE	O. L. Vrouw	P
ZARLARDINGE	H. Antonius - Abt	P + L
ZEGELSEM	H. Ursmarus	L
ZEVENEKEN	St. Elooï	P
ZOTTEGEM	O.L. Vrouw van Deynsbeke	P + L
ZWIJNDRECHT(*)	H. Machutus	P + L

16 Oogst 1952

Renaat VAN DER LINDEN

Zanten uit Vosselare.

1. GEZEGDEN ROND DE JAARWISSELING.

Op de laatste dag van 't jaar, 31 December, zegt men dat :
« Deesken ligt op sterven en morgen Jantje wordt geboren ».

« Deesken » doelt op December en « Jantje », natuurlijk, op Januari.

Op de eerste dag van 't nieuwe jaar, luidt het anderzijds dat ze dan « naar de begraafing gaan van den ouden almanak ».

2. WELKE ZIJN DE VIER UITERSTEN VAN 'T HUISHOUDEN ?

Bedstijlen verbranden,
Patattenschillen koken,
Het zoutvat uitspoelen,
En d'oliekan uitbranden.

Toespeling op de vraag van de catechismus over de vier uitersten van de mens.

1952

Elvire FAMELAERE-COENE.

(*) Zwijndrecht : administratief bij de prov. Antwerpen; godsdienstig bij het bisdom Gent.
NOTA DER REDACTIE : Met de samensteller kunnen we niet ten stelligste verzekeren dat deze lijst volstrekt volledig is. Alle aanvullingen en inlichtingen worden dan ook in dank aanvaard.

Legenden over Kerkpatronen.

A. — GODVEERDEGEM.

Bij het binnentreden van de kerk van Godveerdegem kan men rechts, aan het gestoelte van de kerkmeesters, volgende tekst op een kartonnen plaat lezen : « St. Paulus-broodjes en gewijd water uit St. Paulus' fontein zijn te bekomen in de sacristij ».

Het bericht strookt niet meer met de waarheid; voor een deel althans. Men kan nog immer broodjes bekomen tegen « de worm in 't land » en ook gewijd water; maar dit laatste komt niet meer uit de fontein, want sinds 1918 is de bron verdwenen en sedertdien wordt het elders geputte water door de pastoor gewijd.

Intussen bestaat er een legendarische verklaring voor de oorsprong van de fontein en meteen van de bedevaart naar Sint Pauwel aldaar. Hier volgt ze :

« Sinte Pauwel en Sinte Pieter, dat waren twee apostels. Op een keer kwamen ze langs Godveerdegem en ze waren ruzie aan het maken. Sinte Pieter pakte een hoop mul⁽¹⁾ en smiet het in de ogen van Sinte Pauwel. En natuurlijk, die zag uit zijn ogen niet meer en daarom stak hij zijn staf in de grond, op de plek waar hij stond; en op dezelfde plaats kwam er water uit de grond gesproten. Met dat water waste hij zijn ogen en hij kon seffens weer zien. En op die manier is die fontein daar ontstaan en de mensen kwamen daar dan water halen om hun oogziekten te bestrijden en ze werden derdoor geholpen ook ».

B. — ERWETEGEM.

Er bestaat ook een variante op voorgaande legende in verband met het patroonschap van de parochiekerk van Erwetegem, een gemeente juist naast het zo even vermelde Godveerdegem gelegen.

« Sinte Pieter en Sinte Pauwel waren op wandel en ze wilden alle twee patroon worden van Erwetegem, want die gemeente was veel groter dan Godveerdegem. Die de eerste aankwam, zou patroon zijn. En Sinte Pieter zei : Ik zal den eerste zijn, en hij smiet een hoop mul in de ogen van Sinte Pauwel, die uit zijn ogen niet zag. En op die manier kwam Sinte Pieter de eerste aan in Erwetegem en werd daar de patroon. En Sinte Pauwel werd patroon van Godveerdegem ».

(Verteld door dhr. A. Van Damme, oud-koster van de gemeente).

Zottegem.

R. VAN DER LINDEN,

(1) Mul = fijne aarde, stof. (Nota v. d. Redactie).

De Musea voor Folklore.

Kort op elkaar kwamen ons twee persuittreksels onder 't oog, die bewijzen dat men toch in sommige officiële middens langzamerhand meer belangstelling voor de musea voor Folklore begint te tonen en ook meer begrip krijgt van het nut van dergelijke instellingen.

Een museum voor Folklore te Brussel?

Een artikel van Jaak Veltman in de « Nieuwe Gids », van 24 October 1952, waarin S. het heeft over een verrassende ontdekking door hem gedaan te Brussel in de Vlaanderenstraat, waar hij in n° 46 « het mooiste huis van Brussel », het zogenaamde « Huis van Bellone », dat nu volledig verborgen staat, heeft gevonden. Het pand is eigendom van de stad Brussel.

« Hoe het ook zij, terecht mag deze verborgen schat aanspraak maken op de ere naam van « het schoonste huis van Brussel ». Volgens deskundigen kan het de vergelijking met het Rubenshuis in Antwerpen glansrijk doorstaan. Men is overigens nu ook bezig met pogingen om het huis, figuurlijk gesproken, eindelijk te voorschijn te halen. Er is sprake dat het museum voor Folklore, dat o schande! een stad als Brussel nog niet bezit, hier zou worden ondergebracht. Een meer ideale omgeving kan men er zich bezwaarlijk voor denken. Loopt aan de overkant niet het « Straatje van de Zeehond », aldus genaamd naar de overblijfselen van een zeemonster, welke daar bij graafwerk, eeuwen geleden, werden gevonden? En ziet men daar niet op een poortje geschilderd staan : « Chez Jeanneke Stokfish? » Ja, dat is de folklore van Brussel... ».

Een openluchtmuseum te Parijs?

En 't volgende komt uit « De Standaard », 25 October 1952; een bericht waarvoor ook door de redactie bijzondere aandacht werd gevraagd, door het als entrefilet in een speciaal karakter te drukken. Hier dus weer 'n gelukkig aandringen op het nut van dergelijke openluchtmusea. Hier gaat dan het uittreksel :

« Het terrein van de voormalige Jardin d'Acclimatation in het Bois de Boulogne te Parijs zal omgetoverd worden in een openluchtmuseum. Oude bouwwerken, boerderijen, molens, en a. d. uit verschillende delen van Frankrijk, die met verval bedreigd worden zullen herbouwd worden en van passende interieurs voorzien worden, bij voorkeur van ambachtsateliers.

Zowel de Franse staat als de hoofdstad hebben reeds hun goedkeuring aan het projekt gehecht en de nodige kredieten verleend ».

Het beroemde « Skansen » in Zweden bestaat reeds 62 jaar (1891), Arnhem vierde in 1952 zijn 40-jarig bestaan⁽¹⁾, in Oostenrijk is men aan de oprichting van een openluchtmuseum bezig bij de Krenzlberg⁽²⁾ en nu vernemen we, op den hoop toe, dat Limburg zijn openluchtmuseum krijgt, in het provinciaal domein van Bokrijk!

Wanneer het onze in Oost-Vlaanderen, waar ten onzent het eerst het idee ontstond? R.

(1) Zie O. V. Z. 1952, blz. 92-94. — (2) Zie O. V. Z. 1952, blz. 149.

In Memoriam.

HELIODOOR J. VERBURGT,

Gent 1897 — Ledeberg 1952.

Op 30 November 1952 overleed te Ledeberg ons trouw medelid de Heer Heliodoor J. Verburgt. Hij was te Gent geboren op 3 Juli 1897, als zoon van wijlen Oscar Verburgt. Van zijn vader erfde hij de belangstelling voor heemkunde en folklore. Zijn verblijf in Schotland gedurende de eerste wereldoorlog heeft een duurzame invloed op zijn vorming nagelaten. Hij werkte mede aan « Het Morgenrood », het tijdschrift van zijn vader, en publiceerde ook een paar bijdragen in ons blad. We betuigen ons innig medeleed aan Mej. Verburgt, zijn zuster.

JULES POLLET,

Bissegem 1895 — Brugge 1953.

Op 15 Januari jl. overleed te Brugge dhr. Jules Pollet, geboren te Bissegem de 22 Augustus 1895, leraar aan de Rijksmiddelbare school te Brugge, stichtend lid en secretaris van de Brugse Gidsenbond en stichtend lid en penningmeester van de Bond der Westvlaamse Folkloristen. Benevens kortere folkloristische bijdragen in Bickorf (1927-1933), schreef hij volgende toponymische monografieën: Varsenare (met J Helsen, 1933), Aalbeke (1936) en Meetkerke (1942). Die over Beernem is nog onuitgegeven. Op 11 December 1949 hield hij voor onze bond een zeer verdienstelijke voordracht over « Volkshumor op Stee en Dorp, in West-Vlaanderen ».

We betuigen aan de zustervereniging der Westvlaamse Folkloristen onze innigste deelneming.

F. V. ES.

Conservator JOZEF de BEER,

Wetteren 1887 — Antwerpen 1953.

Te Antwerpen overleed op 7 Februari jl. dhr. Jozef de Beer, conservator van het Museum voor Vlaamse Beschaving (Sterckshof) te Deurne. Hij was een Oostvlaming, geboren te Wetteren op 13 Juli 1887. De heer de Beer was een — ook in het buitenland — bekend numismaat en oudheidkundige. Over de bid-, brood- en armenpenningen schreef hij een interessant werk: « Méreaux anversois, essai descriptif », 1929, Brussel, J. Vromans (eerst verschenen in de « Revue Numismatique »). Ook zijn studie over « Les Blasons en papier des gildes, corporations, confréries et autres sociétés du Pays d'Audenarde », 1931, Brussel, Service des Recherches historiques et folkloriques du Brabant, verdient vermeld te worden. Door zijn toedoen werd in 1935 het Sterckshofmuseum te Deurne geopend. Na de oorlog 1940-1945 identificeerde hij tal van gestolen kerkklokken en zorgde voor hun repatriëring. Voor onze bond hield hij twee zeer gewaardeerde voordrachten met lichtbeelden: Op 17 Juni 1951 over « Het Museum voor Vlaamse Beschaving te Deurne » en op 8 Juni 1952 over « Nieuwjaarwensen ». Hij was een onvermoeibaar werker, een gemoedelijk en aangenaam spreker, een zoeker met flair, vooral wanneer het voorwerpen gold op te sporen voor zijn museum, dat hij met zeldzame verzamelingen en unicus heeft verrijkt. Hij ruste in vrede!

F. V. ES.